

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:15, Haziran 2018, s. 282-290

Hamdiye Hale ÖZCAN

İstanbul Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, hamdiyehaleozcan@gmail.com

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN MİSKİNLER TEKKESİ ADLI ROMANINDA ve
BERTOLD BRECHT'İN BEŞ PARALIK ROMAN ADLI ROMANINDA
DİLENCİLİK ALGISININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Özet

Dilencilik ve dilenciler daima, insanlık tarihinde bir pürüz olarak algılanmışlardır. Bu nedenle insanlığın ortaya koyduğu eserlere de çok fazla konu olmamış, görmezden gelinmişlerdir. Bertold Brecht ve Reşat Nuri Güntekin, bu yüz çevirmeye karşı bir duruş sergileyerek Beş Paralık Roman ve Miskinler Tekkesi'nde dilencilerin gündelik yaşamlarına ışık tutmuş, bilmediğimiz bu gizemli hayat tarzının perdelerini aralamışlardır. Çalışmada bu iki romanın karşılaştırılması yapılarak dilencilerin gündelik yaşamları, benzerlikler ve farklılıklar açısından değerlendirilmiş, mecburiyetten profesyonelliğe doğru dilencilik meslekleşmesi üzerinden bir dilencinin dilenci olma süreci ortaya konulmuştur. Bu konular üzerinden toplumsal bir kimlik okuması gerçekleştirilmiştir. Bu sayede Batı ve Doğu toplumlarının kültürel belleğinde dilencilik kavramını karşılaştırmaya imkân verilmiştir. Dilencilik her iki romanda da sosyal bir problem olarak nasıl ele alındığı açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Sosyoloji, dilencilik

**THE COMPARISON OF THE BEGGARY PERCEPTIONS ON RESAT NURI
GÜNTEKİN'S MISKINLER TEKKESİ AND BERTOLD BRECHT'S
THREEPENNY NOVEL**

Abstract

Beggary and beggars have always been perceived as an irregularity in human history. For this reason, the works of mankind have not been handle the subject so much, and they have skated over it. Bertold Brecht and Resat Nuri Güntekin

showed an attitude against this indifference, shedded light on the everyday lives of beggars in the Threepenny Novel and Miskinler Tekkesi, and they uncovered the mysterious of that lives we do not know. By comparing these two novels in the study, it was evaluated the daily lives of the beggars in terms of their similarities and differences. And also, from an obligation to professionalism, the process of become a beggar has been revealed. In this respect, it has been possible to compare the concept of begging in the cultural memory of Western and Eastern societies and observe a social identity through these subjects. Besides, it is explained how begging is tackled as a social problem in both novels.

Keywords: Comparative Literature, Sociology, beggary

GİRİŞ

Dilenciler ve dilencilik birçok kültürde sosyal hayatın gizemli bir parçasıdır. Dilencilerin hayatları hakkında pek bir şey bilmememizin temel nedenlerinden biri dilencilik ahlaki çelişkileri nedeniyle toplum tarafından onay görmemesi; bir diğeri de muhtemelen birinci sebebin sonucu olarak dilenci gruplarının kapalı bir toplum özelliği göstermesidir. Söz konusu romanlarda da dilenciler bilinen ve bilinmeyen özellikleriyle okuyucuya sunulmaktadır.

Miskinler Tekkesi¹ romanı, adını III. Selim zamanında yaptırılmış, Üsküdar Karaca Ahmet Mezarlığı'nda bulunan ve cüzamlı hastaların karantina bölgelerini ifade eden tabirden almaktadır². Fakat yazar miskinlik ile dilencilik gönderme yaparak bir nevi dilencilerin yalvarmaları ve sadaka verenlere duydukları minnet ile Miskinler Tekkesi'ndeki hastaların padişahın ihsanlarına verdiği tepki arasında bağ kurar. Bu anlamda romanda gördüğümüz ilk dilenciler kahramanımızın ailesidir. Padişah'tan gelen ve adına "sadaka-i şahane" dedikleri ihsanlara dualar eden bu aile, padişah sofrasından yüzüne gözüne sürerek topladıkları ekmek kırıntlarına dahi adeta kutsallık atfeder; doğan çocuklara yedirip, ömürleri boyunca zahmetsiz ve sıkıntısız bir elden ekmek yemelerini temenni ederler. Bu haliyle yaptıkları tören, fikirsel olarak dilencilikle aynıdır: Hiç zahmet etmeden başka bir elden sadaka alma ve verilen sadaka için minnetle dualar etme.

Beş Paralık Roman³'ı ismen incelediğimizdeyse Bertold Brecht'in söz konusu romandan sekiz yıl önce yazmış olduğu Üç Kuruş Opera adlı oyundan geliştiğini fark ederiz⁴. Roman, oyuna

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Mezunu, hamdiyehaleozcan@gmail.com

¹ Reşat Nuri Güntekin, Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017.

² Zeliha Yıldırım, Reşat Nuri Güntekin'in Miskinler Tekkesi Romanında Yapı, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 2017, Sayı: 2, s.177.

³ Bertold Brecht, Beş Paralık Roman, İletişim Yayınları, 2011.

⁴ Romanın özgün adı "Dreigroschenroman" dır. Adını, dilimize Üç Kuruşluk Opera olarak çevrilen ve yine Brecht tarafından kaleme alınmış "Dreigroschenoper" adlı oyundan almaktadır. İngilizcede de "Threepenny Novel" ve "The Threepenny Opera" olarak yayımlanmışlardır. Söz konusu eserin, bu çalışmada referans alınan halinde çevirmen "beş para" kavramını Türkçe düşünüşe daha uygun görmüştür.

devam niteliği taşımaz, ama temelini oyundan alır. Oyundaki karakterlere yenileri de eklenmiş olarak daha yeren bir üslupla yazılan romanda dilencilik olgusu, odak noktası değildir ama odağa hizmet eder. Roman, küçük esnaf Mary Swayer'in öldürülmesini merkeze alır. Buna rağmen ilgi çeken özgün bir dilenci grubunun varlığı söz konusudur. Walter Benjamin'in de ifade ettiği gibi dilenci ordusu "heyecanlı kalabalık" olarak işe yarar⁵.

1. Dilenme Mekânları

Her iki romanda da dilenciler, büyük şehirlerde dilenip şehirlerin arka taraflarında yaşamaktadırlar. Toplumsal yaşantıda da dilencilik büyük şehirlerde daha yoğun icra edilmesinin nedeni şehrin yaşam şartlarının sefaletle daha hızlı sürüklenmesi ve şehrin kalabalığında dilenmenin daha kârlı olmasındandır.

Miskinler Tekkesi'nin isimsiz başkahramanı, dilencilikten ciddi gelirler elde etmeden önce roman İzmir'in yoksul bir mahallesi olan Tamaşalık'ta geçmektedir. Bu mahallenin sakinleri ötekileştirilmiş Afrikalı siyahileridir. Konaklardan çıkarılmış ya da kaçmış hizmetliler burada yaşamaktadır. Bu haliyle Tamaşalık, kahramana bir çölü andırmaktadır:

"Tamaşalık'ta itibarım artıyor, kendimi gitgide çölde bir kabile reisi gibi görmeye başlıyorum. Gerçekten burası çöle ne kadar benziyordu. Bacıların dillerini ancak yanımda konuştuıkları zaman anlamak kabildi. Uzaktan birbirlerine seslendikleri zaman kendinizi bir Afrika köyünde sanırdınız."⁶

Dilencilikten elde ettiği kazanç giderek artınca kahraman memleketi olan İstanbul'a geri döner. Burada yaşadığı yer Tamaşalık'a nispeten daha orta sınıf bir mahalledir.

Beş Paralık Roman'da ise dilencilik faaliyetleri Londra'da sürer. Romanda okurun zihninde canlandırılan Londra çok da ferah değildir. Bu yanılla da şehir, romanın olay örgüsüyle uyum sağlamaktadır. Romanın dilenci karakteri Fewkoombey uzun direnmelerden sonra yazarın tabiriyle dünya başkentinin sokaklarında açlığı sürükleyen sefiller kervanına katılır. Fewkoombey ve romandaki diğer dilenciler, dilenmek için şehrin en kalabalık ve insanların düzenli olarak geçtiği yerlerini tercih ederler ve şehrin arka taraflarında yaşarlar.

Romanlardaki dilenme mekânları, büyük şehirlerde olmaları nedeniyle dilencilik mesleğini kazançlı; arka mahallelerde olmaları nedeniyle güvenli ve sürekli kılmaktadır. Üstelik bu mekânlarda dilenciler, dilenme tercihleri yahut mecburiyetler hususunda yalnız değildirler. Çünkü bu mekânlarda yaptıkları işi meşru hatta daha masum kılacak birçok yaşam biçimi bulunabilmektedir.

2. Dilenme Gerekçeleri

Dilenci olunma süreçlerinde her iki romanda da kahramanlar dilencilik için temel gerekçelerinden olan işsizlik, yoksulluk ve sakatlık durumlarını yerine getirirler.

⁵ Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Metis Yayınları, 2014, s.49.

⁶ Reşat Nuri Güntekin, Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.55.

Miskinler Tekkesi'nin dilencisi savaş sonrası uzun hayat mücadelelerinin ardından dilencilik yapmaya başlar. Hattatlık yeteneğini icra ettiği elini de sakatlayana dek dilenmeye pek yanaşmaz. İlk dilenmesi de doğal bir şekilde onun müşkül halini gören birinin avucuna para bırakmasıyla başlar. Kahraman bu duruma müdahale etmek yerine her şeyi akışına bırakır. Her ne kadar roman bu ana kadar kahramanın dilencilğe benzer tecrübelerini anlatmış olsa da resmen dilenme bu hadiseden sonra başlar. Öncekiler çocukluk şakaları ve iş hayatının yaptırımlarıyla dilenmeyi andıran deneyimlerdir. Bunlara rağmen dilenmenin ilk yıllarında kahraman dilenmeyi kendine yakıştırmamaktadır. Fakat zamanla alışır. Onu bu hale düşüren sebep olarak sağ elinin kırılmasını öne sürer:

“Cüzzama tutulduğunu öğrenenler gibi kendimde kendi vücuduma, kendi etime karşı bir tiksinti vardı ve ne yapsam bunu gideremeyordum. İnsan vücudunda kafa gibi, kalb gibi, bir sürü nafile aza sallanıp gezerken katır, sağ elimi kırmıştı. İşe yaraması mümkün tek azam Bu içeri doğru kıvrılıp büzlmüş bu kuru parmaklar benim yaptığımdan başka ne yapabilirdi?”⁷

Roman boyunca yaşanan talihsizliklerin öncesinde de okur, kahramanın dilenci olacağına bilincindedir. Çünkü dilencilikte başarı elde etmesini ve bu mecburiyeti zamanla profesyonelliğe dönüştürmesini kolaylaştıracak genetik kodlar ve mizaç kahramanda fazlasıyla mevcuttur. Henüz çocukken üşengeçtir ve bir şeyleri çabalayarak elde etmeye yanaşmaz. Daha o zamandan yalvarmanın etkili gücünü keşfetmiştir. Fakat onun dilenciligi yalnızca fitratından gelmiyordur, bir de dedelerinin aşikâr tesiri vardır.

Reşat Nuri, okurun zihninde dilencilğin ana kahramanın önce mizacında sonra soyunda olduğu algısı oluşturarak dilenciligi tembellikle temellendirir. Bu özellikler mecburiyetle de birleşince dilenciligi bizlerin gözünde makul kılar. Brecht ise böyle bir yaklaşımdan çok uzaktır. Yine bir savaş gazisi olarak hayata tutunmaya çalışan karakterimiz Fewkoombey, her şeye rağmen düşüştükten kaçamaz. Fewkoombey de dilenci olmayı kendine yediremez; fakat o da bunu yapmaya mecbur kalır. Savaştan dönünce işletmeye başladığı meyhane batır, yanında barındığı ailenin yanından ayrılmak zorunda kalır ve tahta bacağıyla dilenmeye başlar. Fakat dilenci olmakta zorlanır, mesleğin inceliklerini öğrenmesi kolay olmaz:

“Dilenmek zor geliyordu ona. Bu meslek, hiçbir şey öğrenmemiş olanlara göreydi, ama öğrenilmesi gereken bir meslekti. Ardı ardına birçoklarının yolunu kesti, ama yünde gururlu bir ifadeyle ve onları rahatsız etmekten çekinerek. Ayrıca öyle uzun cümleler kullanıyordu ki, noktayı koyduğunda derdini anlatmaya çalıştığı adam geçip gitmiş oluyordu çoktan; sonra avucunu da açamıyordu. Sonunda, en az beş kez kendini alçalttığı halde, kimse onun dilendiğini anlamadı.”⁸

Beş Paralık Roman'da dilenci olma sürecini bir “zaten” ile açıklamayız. Yani geçmişten gelen bir soyaçekim ya da mizaçtan haberimiz yoktur. Dilencilik toplumsal bir sorun olarak n

⁷ Reşat Nuri Güntekin, *Miskinler Tekkesi*, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.66-67.

⁸ Bertold Brecht, *Beş Paralık Roman*, İletişim Yayınları, 2011, s.6.

bilinir sebepleriyle apaçık ortadadır. Brecht, roman boyunca sürdürdüğü satirik üslubuyla bunu görünür kılar.

Reşat Nuri'nin hitap ettiği toplumsal bellek, dilenciliği kesin olarak ahlaklı bulmadığından yazar mizahi bir üslupla soyaçekim ve mizaçtan faydalanarak durumu kabul edilebilir kılmıştır. Brecht ise böyle bir şeyi gerekli görmez; ona göre somut problemler olanları kabul etmek için yeterlidir.

Her iki romanda da dilenciliğin, savaşın kaçınılmaz ve yıkıcı sonuçlarından biri olarak görülmesi yazarlarımızın dilenciliğin oluşumunda sosyoekonomik sorunların ve denetimsizliğin etkisine inanmalarından kaynaklanır.

3.Dilencilik Olgusu:

Miskinler Tekkesi'nin isimsiz dilenci kahramanı II. Mahmut döneminin önemli ailelerinden olan Kocabaşların torunudur. Bacıların elinde büyür, gençlik çağlarına kadar konak hayatı sürer. Dedesi Kocabaş Kazasker Şemsettin Molla, kahramanın da ifadesiyle bir padişah dilencisidir. O, padişah huzurunda yaltaklanarak kaptıkları "sadaka-i şahane"lerle geçimlerini sürdüren bir aileden gelmektedir. Bu yüzden sık sık sadakanın, yalvarmanın onun mayasında olduğu ifade eder. Onun dilenciliği biraz da tembelliğiyle ilişkilidir, konforuna düşkün miskin birisidir. Çalışıp çabalamaktansa bir şeylerin emek zahmet çekmeden önüne gelmesini tercih eder. O kadar tembeldir ki gençlik yıllarında dahi hemen yan komşusunun kızına âşık olur; çünkü bu aşk daha pratik ve uğraşsızdır.

Kahramanın dilenci olduğu ana kadar bir hayat çabası içerisinde olduğunu görürüz. Dilenci olduğu andan itibaren her şey uyumlu ve maddi açıdan sorunsuz bir şekilde devam eder. Çünkü yalvarmak onun benliğinin bir parçasıdır ve mizacıyla uyumludur. Yaşamındaki tek pürüz, sahiplendiği yetim İsmail'dir. Çünkü İsmail onun mesleğinden utanmaktadır. Kahraman bunu kabullenemez ve İsmail'i kendinden uzaklaştırır. Bir baba gibi İsmail'e karşı merhamet de duyar. Bunu, ona olan maddi desteğinin hiçbir zaman kesmemesinden anlarız. Öte yandan İsmail'e karşı öfkeli de; çünkü onun İsmail'i kabul ettiği gibi İsmail onu kabul etmiyordu. Ona başkalarının merhametini sömürdüğünü hatırlatmaktadır; fakat kahraman mesleğine o kadar inanmaktadır ki bunu bir sömürü olarak görmez. Dilencilikten sık sık "sanatım" diye bahseder. Duygu sömürsünü de bir beceri olarak görür:

"Dediğim gibi, dilencilikte merhamet başta geliyor. Sanatın bütün inceliği o damarı yakalayıp derin derin sızlatmaktadır. Tıpkı büyük şairle, vesairede olduğu gibi. Fakat büyük şair olmak gibi büyük dilenci olmak da bir yaradılış davasıdır."⁹

Devamlı yalvarmanın adabından bahseden kahraman dilencilikte giderek uzmanlaşır ve kendi sesini kazanır. Eski dilencileri överek yani moda dilenme yöntemlerini eleştirir ve okura dilencilğe dair taktikler verir:

⁹ Reşat Nuri Güntekin, Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.73.

“Mesleğin acemileri ve kabiliyetsizleri dilencililiği yalvarıp yakarmaktan ibaret sanırlar. Benim gibi bir sükûnun tesirini yalnız benim meslektaşlar arasında değil, cemiyetin daha yukarı tabakalarındaki dilenciler arasında da anlayan o kadar az, o kadar azdır ki...”¹⁰

Bu tarz meslek sırları ve dilencililiği bütün hal ve kavramlarıyla ele alış Reşat Nuri Güntekin'in ne kadar iyi bir gözlemci olduğunu bizlere hatırlatır ve romanı bir nevi “dilencililiğe giriş” kitabı gibi kılar.

Beş Paralık Roman'a baktığımızda ise dilencililiğin romanın esasını oluşturmadığını görürüz. Yine de romandaki dilenci grubu yapısıyla dikkat çekmektedir. Yalnız dilenmeye çabalayan Fewkoombey, çevresindeki kıdemli dilencileri sürüklemesiyle kendini Old Oak Sokağı'ndaki Dilenciler Kralı Peachum'un dilenci ordusunun arasında bulur. Burada dilenci köpekleriyle ilgilenmeye başlar. Beş Paralık Roman'da dilencilik giderek bir meslek halini almaz, en başından beri iyi organize olunmuş bir iştir. Bu işin patronu da Old Oak Sokağı'ndaki Dilenci Fabrikası'nın sahibi J.J. Peachum'dur. Onun haberi olmadan kimse dilenemez.

“ Bu dilencilik işinin de kedine göre bazı kuralları vardır, hatta bazı kuralları birçok işinden iyidir, çünkü hiç olmazsa bu iş, uygar insanlar tarafından terk edilmiş yabancı yerlerde değil, büyük ve düzenli bir şehirde, dünyanın başkentinde yapılabilir ancak. Yalnız bu işte çalışabilmek için bir numara gereklidir. Bir de izin belgesi; bu belge ve numara da, tabii ücretli olarak, ancak bir yerden temin edilebilir: Old Oak Sokağı'nda bir dernek vardır ve bu derneğe üye olmak zorunludur.”¹¹

Peachum'un dilencilik camiasına girişi, eski müzik aletlerini onarıp dilencilere satmasıyla başlar, daha sonra kostümler tasarlanır, tahtadan sahte uzuvlar yapılır ve ikinci el enstrüman dükkanı zamanla bir dilencilik akademisi halini alır. Her dilencinin elde ettiği gelir takip edilir, şarkılara çalışılır, nasıl çiçek satılacağına dahi bir inceliği vardır.

Beş Paralık Roman'da dilencililiğin karşılık esasına dayanmasının nedeni kültürelidir. Romanın geçtiği coğrafyada dilenciler genellikle bir beceri göstererek ya da bir şey satarak gelir elde etmektedir. Bu da romandaki dilencilik olgusunu daha fazla taktikle donatır. Kurnazca düşünülmüş ve titizlikle uygulanan metotlar kullanılır. Mesela dilenciler yapılmış resimleri satmak yerine kaldırma tebeşirle çizmeyi tercih ederler. Bu sayede resimlerin yapılışını görenler ressamın kendisiyle karşı karşıya olduğundan emindir. Üstelik kaldırım resimleri devamlı yağın yağmurla silindiğinden, her gün yeni bir çizim yapılır ki bu da yeni resme yeniden ödeme yapılması demektir.

Dilencilik Fabrikası'nda personele gazetelerdeki ölüm ilanları, evlilik ve vaftiz törenlerinin haberi verilmekte, acıklı hikâyeler, İncil'den parçalar, atasözleri ve bilmeceler öğretilmektedir. Sadece dilencilerin değil köpeklerinin dahi bir standardı vardır. Köpekler özellikle zayıf ve çelimsiz olmalı, görenlerde acıma duygusu oluşturmalıdır:

¹⁰ Reşat Nuri Güntekin, *Miskinler Tekkesi*, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.76.

¹¹ Bertold Brecht, *Beş Paralık Roman*, İletişim Yayınları, 2011, s.7.

“ Besili bir köpekle dolaşan bir körün kendisini acındırması oldukça zordu. Halk tamamen içgüdüyle davranır. Böyle bir köpeğe genellikle kimse bakmaz, köpek iyice besiliyse, para vermeye niyetlenen kişinin içinden gelen bir ses, parasını sokağa atmamasını öğütler ona. İnsanların bilinçaltında, paralarını boş yere harcamamak için bir neden aradıklarını unutmamak gerekir. İyi bir köpek, ayakları üstünde duramayacak kadar zayıf olmalıydı.”¹²

Brecht'te dilencilik faaliyetlerinin örgütlü bir şekilde ilerlediğini görürüz. Dilencilik adeta sektörleşmiştir. Reşat Nuri'de dilenme işi, ise kahramanın fert olarak diğer dilenciler ve çevresine dair içsel sorgulamalarıyla yürütülür.

4.Dilenci Karakterler:

Miskinler Tekkesi'nde duygusallık arz eden hadiseler, Beş Paralık Roman'da sıradanlaşır. Miskinler Tekkesi'nde hep vicdani sorgulamalar duyarız: Oğul İsmail, babasından utanırken Peachum'un kızı Polly ise babasının yaptığı işin farkında olup bunda bir sakınca görmez. Dilenci Kocabaş, bizleri mesleğine soyaçekim ve mizaç gibi gerekçelerle sık sık ikna etmeye çalışırken yine Beş Paralık Roman'da böyle bir çabaya hiç girmeden iktidar sahiplerinin kurbanı olan kitleler üzerinden ahlak dersi verilir: Brecht, hem sömürülenlerle hem de sömürenlerle ilgilenir.¹³

Üç Kuruşluk Opera'dan tanıdığımız Peachum, daha da gelişmiş olarak karşımıza çıkar. Bu sefer müzik aletleri sattığı, sefalet üreten dükkânıyla çok ilgilenmez ama Sefalet Fabrikası işleme devam eder. Peachum dilenerek değil dilendirerek birikim elde eder. Dilenmenin bütün inceliklerini dilenenlerden daha iyi kavramış ve yoksullar hakkında yeterli bilgiyi edinmiştir. Sefaleti etkin kılacak yöntemleri analiz etmiş ve zavallı yoksulları daha zavallı görünmelerine yardımcı olmuştur. İşini ciddiye alır, personeline yeterlilik sınavının ardından titreme ve körlük gibi konularda uzmanlık öğretilir. Romanda bu durum şöyle ifade edilir:

“İnsan sefaletinin belirli örnekleri yetiştiriliyordu: gelişme kurbanları, savaş kurbanları, sanyai gelişiminin kurbanları. Yürekleri yumuşatmayı, can sıkırmayı, akıl karıştırmayı öğreniyorlardı. İnsanları kazanç getirici girişimlerden alıkoymak mümkün değildi. Peachum, 25 yıllık sıkı çalışmadan sonra, üç eve ve çok karlı bir işletmeye sahip oldu.”¹⁴

Yeni bir karakter olan Fewkoombey ise bu sefalet örneklerindedir; savaş kurbanıdır. Gerçek bir tahta bacağa sahip olmasına rağmen dilencilik için ipuçlarını bir türlü kavrayamaz. Diğerlerinin hepsi bir şekilde ondan daha sefil görünmektedir. Ayrıca kendisinin keyfince dilenmesine de izin vermezler. Bu yüzden Old Oak Sokağı'ndaki derneğin bir üyesi olmak zorunda kalır. Sokak dilencilik için araç gereç satılan bu işletmede çalışmaya başlar. Günlerini Fabrika'da geçirdiğinden kendisine dilenci diyemez. Walter Benjamin Fewkoombey karakterini şu şekilde tanımlar:

¹² Bertold Brecht, Beş Paralık Roman, İletişim Yayınları, 2011, s.46.

¹³ Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Metis Yayınları, 2014, s.48.

¹⁴ Bertold Brecht, Beş Paralık Roman, İletişim Yayınları, 2011, s.18.

"Çerçevenin iç kenarında yer alıp, resmin merkezini işaret eden gerçek boyutlarında bir figürdür. Resmin orta yerindeki burjuva toplumunu gösterir. Bu toplumda ilk söz hakkı onunundur, çünkü o olmadan kâr edilemez."¹⁵

Fewkoombey ve Peachum'a baktığımızda Miskinler Tekkesi'nin isimsiz dilencisinin ikisiyle de benzerlikler taşıdığını görürüz. Kahramanın mecburiyet, alışkanlık ve uzmanlıkla ilerleyen dilencilik süreci hatırı sayılır bir kazançla tamamlanır. Miskindir, keyfine düşkündür. Bu yönleriyle dilencilikle uyumludur ama derinde dilencilikten hiç memnun olmadığını anlarız. O dilencilik gibi duyguyu arka plana atan bir mesleği yapmasına rağmen özünde kırılğan bir bünyeye sahiptir. Üçüncü bölüm, onun derinliğini anlamamıza yardımcı olur. Kendini bir ziyan olarak gördüğünü romanın bu kısmında okuyucuya iyice hissettirir:

"Ben yalnızlığı içinde düşüncesi rüya, sözü bir nevi sayıklama haline gelmiş bir fikir fukarasıyım."¹⁶

5. Sosyal Bir Problem Olarak Dilencilik

Toplumsal bir olgu niteliği taşıyan dilencilik, toplum bir parçası olup istenmeyen fakat ortadan kaldırılamadığı için de görmezden gelinen bir unsur olmuştur. Toplum dilencilikğe neden olan unsurları incelemeyiz; çünkü orada herkese düşecek bir pay vardır. Bu büyük sorumluluğu yüklenmek yerine, para vererek iyi tarafa geçmeyi yeğlerler. Fakat bu durum dilencilikği istikrarlı kılmaktan başka bir işe yaramaz.

Yaşadığımız kapitalist koşulların insani içeriklerini satirik bir dille ezilen dilenci toplumu üzerinden veren Brecht, odağı ezenlere çevirir. Ona göre insanlar, aslında kendi mutlulukları karşılığında dilencilerin sefaletini satın alırlar. Bazıları evinde ferah bir yaşam sürerken bazılarının da sokakta uyumasında bir sakınca görmezler. Bu yüzden para vermeden önce dilencilerin sakatlıklarını iyice inceleme dahi zahmetine girmezler.

Miskinler Tekkesi'nin son bölümünde de kahraman çok sevdiği köşesine çekilip benzer sorgulamaları okurun aklına getirir. Asıl dilencilikğin dilenciler tarafından yapılmadığına dikkat çeker. Oturduğu yerden mahalle sakinlerinin yaşamlarını gözlemler. Bu tasvirlerde mahallelinin görüldüğü gibi olmayan özel hayatları, otoriteler ve dilenen toplum mesajına hizmet eder.

Önceleri babasından utanan İsmail, yıllar sonra evlenip babasının elini öpmeye geldiğinde artık ondan gurur duyduğunu romanın sonunda şu sözlerle açıklar:

"Benim babamı hor gördüğüm zamanlar oldu, dedi. Fakat mevki, şeref, para itibariyle hiçbir eksiği olmayan birçok kibar insanın, hatta büyük insanların ufak bir geçim sıkıntısına düştükleri, kendilerinde olandan daha fazlasına göz diktikleri başkalarının otomobilini, mevkiini kıskandıkları zaman gözlerini belerterek, "Açız!" diye ağladıklarını gördükten sonra..."¹⁷

¹⁵ Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Metis Yayınları, 2014, s.51.

¹⁶ Reşat Nuri Güntekin, Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.176.

¹⁷ Reşat Nuri Güntekin, Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, 2017, s.208.

SONUÇ

İncelemeye tabi tuttuğumuz Reşat Nuri Güntekin'in Miskinler Tekkesi ve Bertold Brecht'in Beş Paralık Roman adlı eserlerinde ortak olan dilencilik meselesini ve romanlarda bu kavramın algılanış şekli anlatılmıştır. Roman karakterlerinin dilenme sebepleri ve dilenme biçimleri tespit edilmiştir. Her iki romanda da zorlu ekonomik şartların dilenmeye neden olduğu gözlenirken Miskinler Tekkesi romanında dilencilik ayrıca tembel mizaç ve soyaçekim gibi nedenlerle de temellendirilmiştir.

Romanlarda mecburiyetten alışkanlığa dönüşen dilenci olma süreci, uzmanlıkla tamamlanır ve bu meslekten ciddi gelirler elde edilir. Bunun yanı sıra dilenmek için büyük şehirler tercih edilmiştir. Miskinler Tekkesi'nde dilenme işi tek bir kişi üzerinden yürütülürken Beş Paralık Roman'da örgütlü bir dilenci ordusunun varlığı söz konusudur. Yazarların alaycı üslubu nedeniyle dilencilik toplumsal yaşamda aksaklık yaratan olumsuzlukları, okurun zihninde ciddi bir problem oluşturmaz. Asıl dikkat, topluma yalvaran dilencilerin üzerine değil, iktidar sahiplerine dilenen toplumun üzerine çekilir.

İki önemli romandan da anladığımız üzere, insanlık tarihi boyunca bizleri çelişkili kılan iktidar olma arzusu ve bu arzu uğrunda eğilip bükülmelerimiz, yalvarmalarımız, sömürlerimiz tüm bu erdemsizlikleri somut eyleme geçirmekten yani dilencilikten çok daha vahim ve adicedir. Miskinler Tekkesi ve Beş Paralık Roman tam da bu noktaya dikkat çekerek, dilencilerin yaşamını okura tanıtmış, toplumun dilencileri göz ardı edişine karşı durmuşlardır.

KAYNAKLAR

- Alver, Köksal (2018), Edebiyat Sosyolojisi, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Benjamin, Walter (2014), Brecht'i Anlamak, Metis Yayınları, İstanbul.
- Brecht, Bertold (2011), Beş Paralık Roman, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Güntekin, Reşat Nuri (2017), Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Gürbüz, Adem (2014), Reşat Nuri Güntekin'in Miskinler Tekkesi Romanında Dilencilik Algısı, Ankara.
- Vatandaş, Celalettin (2002), Dilenciler ve Dilencilik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:4, s.170-183.
- Yıldırım, Zeliha (2017), Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, s.174-188.